

Fotó: Bócsi Krisztián

→ Méhes László
+ a változás jele
 „Bartók + Puccini 2012”
 Miskolci Operafesztivál

2012. Az év, amelyben minden bizonnyal lezárult egy korszak a Miskolci Operafesztivál történetében. Mindezt előjeleiben csupán jelzésszerűen tapasztalhatta meg a közönség az új fesztiválvezetés által „átmenetinek” nevezett évben. A fesztivál megnevezésében Bartóké mellett ugyan még ott szerepelt Puccini neve, de már csak mintegy idézetként a múltból („A fesztivál előző vezetése így hirdette meg a 2012-es évet”). Elmaradt viszont a nemzetközi jelző; a köztudatba egy évtized óta beégett ismertetőjel, a hattyút formáló violinkulcs színes szalagok mögé rejtőzött; a kiadványokon használt vörös-arany színvilág kék-lilára változott. A következő lépésben, mint az a sajtónyilvános eseményeken nem egyszer hangsúlyosan elhangzott, 2013-tól már vendég szereplő sem lesz Bartók neve mellett. A hangsúly a „plusz”-ra kerül, ami így, önmagában egyelőre nehezen értelmezhető. Tartalmi változásra mindenesetre abból a művészeti kiáltványból lehet következtetni, amely az ideai program záróeseményén került a nyilvánosság elé. Az új kor új operái megszületésének kívánságával megfogalmazott felhívást a Miskolci Operafesztivál 2011 szeptemberében megválasztott új igazgatója, Kesselyák Gergely jegyzi, aki úgy véli: lezárult a rendezői operajátszás korszaka. A darabokat színre állító színházi emberek már nem tudnak többet tenni az opera megmentéséért, így eljött az idő, hogy a műfaj megújításából immár a zeneszerzők is kivegyék a részüket. A felszólítás – „Világ Zeneszerzői! Hozzátok létre azt a radikálisan új operaműfajt, amely egyesíti a mai musicalek népszerűségét a komolyzene iránt támasztott legmagasabb esztétikai-minőségi elvárásokkal, így az opera Mozart, Verdi és Puccini szellemiségéhez tér vissza!” – az úgymond tömegeket megszólítani képes mai népopera megszületését szorgalmazza. Kesselyák Gergely szerint ugyanis olyan darabokat kellene látni a színpadon, amelyek vissza tudják hódítani a közönséget az **operába**.

A változás, a megújulás, az új szemlélet szükségességét az opera műfajával – és nem utolsó sorban a fesztivállal – kapcsolatban többen és többféleképpen is megfogalmazták már, kiemelve, hogy a kortárs darabok megjelenése kitüntetett figyelmet kaphatna. A szelíd erőszaknak engedve 2008-tól így egyre inkább polgárjogot nyertek a korunkbeli szerzők: Vajda János (*Mario és a varázsló*), Elena Kats-Chernin (*Dühöngő élet*), Erkki Sven-Tüür (*Wallenberg*), Benjamin Britten (*Lucretia meggyalá-*

zása), de nem maradtak ki a sorból a 20. század első felének kísérletező komponistái sem: Alban Berg (*Lulu; Wozzeck*), Arnold Schönberg (*Mózes és Áron*).

A klasszikusok népopera ihletettségu színreviteléről Miskolcon hat fesztiváli musical- és opera-rendezéssel jelen lévő Kerényi Miklós Gábor, az Operettszínház igazgatója szolt nem egyszer. Deklarálva: „Az opera Verdi korában még rengeteg embernek okozott örömet – népszínház volt a legmagasabb fokón. [...] Hiszek abban, hogy olyan előadásokat kell és lehet csinálni, amelyek igazi zenés népszínházi események. Ma ez az egyetlen műfaj, amely fel tudja venni a harcot a kereskedelmi televíziókkal. Ezért hiszek a musicalben, az operettben, és ezért hiszek abban is, hogy fontos operát játszani. Fontosak természetesen a vékony nézői rétegnek szóló kísérletek, mert a szellemi életet ezek viszik előre. De kell, hogy létezzenek közönségcentrikus operarendezések is.”

A Miskolci Operafesztivál mostani útkeresése mindenesetre azt célozza meg, hogy a kortárs és a népszerű közé megkíséreljen egyenlőséget tenni. Igazolja, hogy a zenével, a látvánnyal, az emberi hang erejével, a gondolati és érzelmi tartalommal ezernyi impulzust közvetítő opera műfaja ma is igényt tarthat a közfigyelmre.

A Verdi-évben, 2011-ben Miskolcon járt Dmitrij Bertman orosz rendező ezzel kapcsolatban egészen odáig elment, hogy az olasz klasszikust igazi popzeneszerzőnek nevezte, aki „A kasszának dolgozott. Ha jobban belegondolunk, a *Nabucco* olyan, mint valami báli zene. Az opera ennek ellenére vagy ezzel együtt mégis rendkívül erős, hatásos, zseniális. Pont olyan, amiért a közönség szívesen fizetett, és mégis kompromisszummentesen nagy művészet. És a megszületése óta világsiker.”

A Miskolci Operafesztivál művészeti kiáltványa egy kérdést mindenesetre felvet. Vajon meg tudjuk-e fejteni, miért is tartanak repertoáron egy százhetven(!) évvel ezelőtt megírt operát a világ bármely jelentős operaházában? (A *Nabucco* ősbemutatója 1842-ben volt.) Meg tudja-e mondani bárki, miért is nem koptak ki az operaszínpadokról az ugyan más-más korszakban és stílusban, de mindenképpen zseniális műveket ránk hagyó szerzők a 18. századtól a 20. századig, akiknek neve és életműve ott sorjázik az operalexikonokban?

A legprofánabb megközelítés: operáikra bemegy a közönség. Ha kiválók az előadók, szépen szól a zenekar, értő kézzel nyúl a rendező a látványhoz és engedi, hogy a muzsika átjárja az előadás közegét, akár még „szét is szedik a házat”. Igaz persze, hogy az ítések már nem a holt klasszikust, a zeneszerzőt és a librettistát méltatják, hanem a produkciót. Az ötletet és a megvalósítást – mint a programját tekintve szinte csak egyetlen zseniálisan megkomponált, hatásos zenei elemekből építkező műre, Puccini *Tosca*jára koncentráló 2012-es Miskolci Operafesztivált. A város jellegzetes épületeinek közegében bemutatott szabadtéri (ingyenes) produkció mögött a háttérbe szorultak a további kőszínházi (fizetős) előadások. A „népopera” babérokra törő *Bohém Casting*, a Puccini *Bohémélet* című operáján alapuló musical; az ExperiDance

Táncársulat egész estés, a Miskolci Szimfonikus Zenekar kíséretében előadott *3Bartók játéka* (*A fából faragott királyfi*, *A kékszakállú herceg vára* és *A csodálatos mandarin*), amely egyébként a fesztivál nyitóelőadása is volt; Puccini első operájának, a Magyarországon elvetté színpadra kerülő *Lidérceknek* (*Le Villi*) a bemutatója; továbbá a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Kar Magánének Tanszék „Bárdi Sándor Opera Stúdió” hallgatóinak idén ingyenesen kínált produkciója, a „*Bartók + 2Szakáll*” (Bartók és Offenbach *Kékszakállúja*), amely ötletekben gazdag, könnyen emészthető előadás, ezért fájó, hogy most sem kapta meg a közönségtől azt az érdeklődést, amelyet megérdemelne. Kiemelt figyelem kísérte viszont a koncertprogramot: Miklósa Erika, Tokody Ilona, a miskolci zeneiskolák hallgatóinak operakórus-hangversenyét, a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetének estjét, amelyen egy velünk élő zeneszerző, Csemiczky Miklós *Carmina Universitatis* című műve is felcsendült.

Idén, az új vezetés bemutatkozó évében nagy téttel játszott a Miskolci Operafesztivál. Nyitásként szinte mindent egy lapra tett föl: el tudják-e fogadtatni, hogy az operáról kialakult elitista kép megváltoztatható azzal, ha egy (egyébként több tízmillió forintba kerülő) előadást ingyen, mintegy ajándékot nyújtanak át a közönségnek? Ezt kínálták a Vidnyánszky Attila rendezte *Tosca*-előadással a miskolci Városháza előtt, a villamossínek mellett, majd az Avasi kilátónál, a város tetején. Kihangosított énekesekkel és kihangosított zenekarral, hogy mindenki hallja; narrátorként (is) fellépő szereplővel, hogy mindenki értse a cselekményt (miután az előadás az eredeti olasz nyelven zajlott). A „sorozat” gyanánt, felvonásonként más-más napon bemutatott Puccini-darab végül több lett, mint egy fesztiválesemény a sok között. Sajátos operaünnepé vált, amelyre többen elzarándokoltak, mint amennyien egyetlen előadást láthattak volna a színházban. Az ünnephez pedig nem kellett más, csak kiváló hangú művészek, egy kis rendezői varázslat, és Puccini. A régi jó Puccini, és a muzsikájának elementáris hatását kiemelő, monumentális képekben gondolkodó Vidnyánszky Attila, aki a közreműködők tömegének mozgatója mellett olyan felfokozott érzelmeket tudott kiváltani bármely (hely)színen, amelyek magával ragadták a nyitott, az operára ráhangolódni képes nézőt. Az operafesztivál ezzel a produkcióval egyértelműen csatát nyert.

Az új időknek új dalait 2012-ben egy nehezen meghatározható műfajú előadás jelentette meg: az elsőként Miskolcon bemutatott *Bohém Casting*, amely elsőre olyannak tűnt, mint egy idézőjelbe tett Puccini-darab. A jelenetek sorrendje ugyan hűen követte az operát, és a dallamok is Puccinitól származtak, viszont a szöveg és a hangszerelés már nagyon mai. Fialatos, korhű hangzás dobbal, elektromos gitárral, musicalénekesekkel. „A Bohémélet ma” – hangsúlyozza a színpadközepi kivetítőn felfelbukkanó főcímfelirat is, merthogy a színen a darab története szerint filmet forgatnak az alapműből.

Műfajkeveredés, *crossover* kísérleti darab – magyarázta az előadás után a közönség elé álló rendező (Kerényi Miklós Gábor). Arról beszélt, hogy olyan utakat keresett alkotótársaival, az Operafesztivál alapítóival – Kesselyák Gergellyel és Müller Péter Sziámival (a darab szövegírójával) –, amely újra népszerűvé teszi az opera műfaját. Hogy egy jól megírt és hatásos muzsika ilyesféle átdolgozása (Zsoldos Béla) szentségtörés, műfajteremtés vagy zsákutca – nem tisztünk eldönteni. Arra sem most kell választ adni, hogy a *Bohém Casting*ggal sikerült-e felfedezni azt a műfajt, amely megtalálja az utat a fiatalokhoz. (Mérleget vonni erről talán a Budapesti Operettszínházban a 2012–13-as évadban lejátszott széria után lehetséges majd.)

Ha képszerűen nézzük a „Bartók + Puccini 2012”-t, akkor a *Tosca* és a *Bohém Casting* jelzi a cölöpöket, amelyekre a fesztivál zárásakor a „híd” került: a fesztivál folytatásának irányvonalát érzékeltető *Híd a jövőbe* galahangverseny. A 20. századi operákból, musicalekből, rockoperákból, filmzenékből válogató rendhagyó program nem titkolta a korábbtól karakteresen eltérő művészeti koncepciót ígért. A dalok kiválogatásával azt szerette volna érzékeltetni a házigazda Kesselyák Gergely, hogy létezik olyan kortárs zene, amely dallamos, népszerű, ugyanakkor igényes is. A közönség az operajátszás révén pedig együtt él egy olyan műfajjal, amely ma is tud olyan népszerű lenni, mint a musical.

A Miskolci Operafesztivál művészeti kiáltványát a közönség előtt felolvasó Kesselyák Gergely az est házigazdájaként igyekezett hangsúlyozni: az operai műfaj megújításának igénye nem gyöker nélküli próbálkozás. Csírái ott vannak Leonard Bernstein, Kurt Weill, George Gershwin, Stephen Sondheim, Dmitrij Sosztakovics, Erich Wolfgang Korngold, valamint a velünk élő magyar zeneszerzők – Orbán György, Gyöngyösi Levente, Vajda János és Fekete Gyula – műveiben. S hogy a közönség számára az új irányvonal iránti elkötelezettség még egyértelműbb legyen, azt Alekszej Ribnyikov orosz zeneszerző *Junona és Avos* című (rock)operájával is jelezte: az első és második rész zárószámaként is elhangzott a Halleluja kezdetű dal...

A jó öreg Puccini a hangverseny idejére békésen a háttérbe húzódott, egészen a *Turandot* fináléjának előadásáig. Aztán jött a meglepetés: a „kötelező” *Nessun Dorma*, amelyben trióban parádézta az esten közreműködő tenorok (Kiss B. Attila, Nyári Zoltán és Horváth István). A közönség pedig hálás örömmel dúdolta az ezerszer hallott dallamot. Mi tagadás, népoperából Puccini mindig feladja a leckét...